

БАЛЫМ О. И. Формирование учебной компетентности учеников начальной школы.

В статье, на основе изучения литературы и научных работ, раскрывается один из возможных методов формирования учебной компетентности учеников в начальный классы во время изучения курса "Изучение грамоты", который является составляющей частью базового компонента Государственного стандарта начального общего образования. Автор останавливается на изучении категорий "компетентность", "компетенция", изучает опыт использования сказки и игры в начальной школе. Все эти методы могут быть использованы в начальных классах при формировании учебной компетентности ученика.

Ключевые слова: компетентность, компетенция, педагогический опыт, педагогическая деятельность, гуманизация образования.

BALYM O. I. Setting up of the basic competence of pupils at elementary school.

Based on the studying of the original literature and scientific works, the article "Setting up the basic competence of pupils at elementary school" reveals one of the conceivable methods in developing basic competence of pupils during the course "Making literate", which is an integral part of the basic component of the State standards of the elementary general education. The author focuses on the analyses of the items like "competence", "professional integrity" and takes advantage of the pedagogical experience in implementing fairy tales and games at elementary school. All these methods can be applied to developing basic competence in pupils of elementary schools.

Keywords: competence, professional integrity, pedagogical experience, pedagogical activity, humanitarian education.

УДК 37.013.41

Братанич А. А.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

**ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНІ ТЕХНОЛОГІЇ
В ПЕДАГОГІЧНІЙ ОСВІТІ**

У статті проаналізовано особистісно орієнтовані технології в педагогічній освіті. Розглянуто психолого-педагогічні й філософські концепції особистості та її структури, що становлять основу особистісно орієнтованого підходу. Висвітлено основні педагогічні умови процесу особистісно орієнтованого навчання.

Ключові слова: особистісно орієнтовані технології, педагогічна освіта.

Процеси гуманізації та демократизації сучасного суспільства, трансформації у сфері соціалізації людини обумовлюють необхідність удосконалення основних напрямів переходу до гуманістичної парадигми, спрямованої на особистісний розвиток і самореалізацію особистості в культурі і соціумі, одним із шляхів якого є особистісно орієнтовані освітні технології. Необхідність виконання цих вимог постає перед системою

педагогічної освіти, яка має забезпечувати професійну досконалість і конкурентоспроможність майбутніх фахівців.

Разом з тим, вивчення стану професійної підготовки майбутніх учителів технології в системі педагогічної освіти вказує на те, що в особистісному розвитку студента у процесі його професійної підготовки існує низка суперечностей, а саме між:

– системою професійної підготовки вчителів технології, орієнтованої переважно на формування спеціальних знань й опанування відповідних технологій, та необхідністю розробки інноваційних дидактичних підходів і методів, що будуть забезпечувати розвиток особистості майбутнього вчителя, а також вдосконалювати здатність до саморозвитку та самореалізації;

– масовим характером підготовки фахівців в умовах вищого навчального закладу та потребою в реалізації особистісно орієнтованого підходу до професійної підготовки майбутнього вчителя технології;

– творчими й особистісними якостями майбутнього вчителя технології, на формування яких спрямована професійна підготовка у вищому навчальному закладі, та сучасними вимогами, нормами, стандартами професійно-педагогічної діяльності.

Подолання визначених суперечностей, на нашу думку, потребує системного впровадження особистісно орієнтованого підходу до професійної підготовки майбутнього вчителя технології в умовах педагогічної освіти, створення сприятливих умов для його особистісного й творчого розвитку, формування професійно значущих якостей, необхідних для забезпечення успішного розв'язання завдань професійно-педагогічної діяльності.

Розуміння особистості як самосвідомого відповідального суб'єкта власного розвитку і суб'єкта виховної взаємодії потребує пошуку нових технологій навчання, де особливо перспективним стає особистісно орієнтований підхід.

Оскільки, з погляду суб'єкта навчання, зміст освіти поділяється на зовнішній – середовище, і внутрішній, створюваний студентом під час взаємодії із зовнішнім освітнім середовищем, то під особистісно орієнтованим змістом освіти слід розуміти всі види змісту освіти як зовнішнього, так і внутрішнього, склад і структура якого обумовлені забезпеченням чи відображенням розвитку особистості студента.

Як зазначає М. Чобітько, орієнтація на розвиток студента як особистості, індивідуальності й активного суб'єкта професійної діяльності може бути реалізована лише на гуманістично-демократичних засадах педагогічної діяльності викладача вищої педагогічної школи [3].

У сучасних умовах спрямованості освіти на особистісний розвиток

майбутніх учителів навчальна діяльність все більше набуває характеру діалогу, співпраці, співтворчості, в яких переважає взаємозацікавлений обмін особистісними смислами і досвідом викладача та студента. Така організація професійної підготовки майбутніх учителів, яка сьогодні отримала назву особистісно орієнтованої, можлива за умови розробки і впровадження сучасних технологій і моделей професійної освіти, що відповідають ідеї особистісно орієнтованої освіти.

Особистісно орієнтований підхід є важливим психолого-педагогічним принципом, а також певним методологічним інструментарієм для організації навчально-виховного процесу, в основі якого – сукупність вихідних концептуальних уявлень, цільових настанов, методико-психодіагностичних засобів гармонійного розвитку особистості.

Основу особистісно орієнтованого підходу становлять психолого-педагогічні й філософські концепції особистості та її структури, спрямованість особистості, духовний потенціал, духовний тезаурус особистості, особистісні психолого-педагогічні характеристики тощо.

Обґрунтовуючи теорію особистості, С. Рубінштейн підкреслював, що сутність особистості виявляється в здатності займати певну позицію, тобто особистості характерний такий рівень психічного розвитку, який дає їй змогу свідомо керувати власною поведінкою та діяльністю. Ідея цієї концепції – створення умов для повноцінного прояву і розвитку таких функцій особистості: вибірковості, рефлексії, формування образу власного “Я”, відповідальності та автономності особистості [2].

На нашу думку, в процесі застосування особистісно орієнтованих технологій навчальний матеріал і навчально-виховний процес в цілому повинен бути персоналізованим. З цією метою в ході підготовки майбутніх фахівців потрібно використовувати такі форми, методи та способи його організації, які апелювали б до власного професійно-особистісного досвіду студента, активізували його емоційну й інтелектуальну сфери, підключали їх до процесу пізнання.

В умовах педагогічної освіти особистісно орієнтовані технології навчання спрямовані на забезпечення розвитку та саморозвитку особистості студента як суб'єкта пізнавальної та предметної діяльності, спираючись на його здібності, нахили, інтереси, ціннісні орієнтації і суб'єктний досвід та надаючи йому змогу реалізувати себе в різних видах діяльності, адже особистісно орієнтоване навчання ґрунтується на принципі варіативності.

І. Якиманська виокремлює три моделі особистісно орієнтованої педагогіки: соціально-педагогічну, предметно-дидактичну та психологічну. Специфіка соціально-педагогічної моделі полягає в тому, що вона зумовлює процес виховання з попередньо заданими якостями. Освітні

інститути створюють структуру такої особистості. Предметно-дидактична модель особистісно орієнтованої педагогіки пов'язана з предметною диференціацією, яка забезпечує індивідуальний підхід у навчанні. Технологія предметної диференціації будується на врахуванні складності та обсягу навчального матеріалу. Психологічна модель особистісно орієнтованого навчання спочатку зводилась до визнання відмінностей у пізнавальних здібностях студентів. При цьому метою освітнього процесу є корекція здібності до навчання як пізнавальної здібності, завдяки чому основою технології особистісно орієнтованого навчання є принцип суб'єктивності освіти [4].

На думку І. Бега, І. Якиманської, застосування особистісно орієнтованих технологій у професійній підготовці майбутніх фахівців характеризується відповідними вимогами:

- гнучкість та варіативність навчально-виховного процесу, що потребує від майбутнього вчителя технології досконалого володіння дидактичним матеріалом;

- позитивне оцінювання та заохочення пізнавальних досягнень;

- проектування навчального процесу з урахуванням індивідуальних особливостей студентів, змісту навчального матеріалу, педагогічних ситуацій, що виражається в поєднанні педагогічно-дидактичних матеріалів, методичних рекомендацій, а також доцільному використанні інноваційних та інтерактивних технологій;

- диференціація та індивідуалізація професійно-педагогічного процесу з максимальним врахуванням творчо-інтелектуального рівня розвитку студентів, їхнього професійно-особистісного досвіду та можливостей у розробці та використанні індивідуальних завдань для самостійної професійної діяльності;

- діяльнісно-творчий характер професійно-педагогічного процесу – формування та розвиток багатогранності навичок та умінь творчої й навчальної діяльності студентів, необхідних для професійної та творчої самореалізації особистості;

- інтерактивність, що реалізується у систематичній активній взаємодії суб'єктів навчально-виховного процесу;

- проєктивність – розвиток самосвідомості студентів, утвердження власної позиції в професійно-навчальній діяльності; конструювання цілей і змісту навчання і виховання у формі проєкту особистісного саморозвитку та самореалізації шляхом застосування технології навчального проектування для чіткого розуміння необхідності опанування професійних педагогічних знань, умінь та навичок для подальшого використання їх у професійній діяльності [1; 4].

На нашу думку, однією з необхідних умов, що забезпечують

ефективність особистісно орієнтованих технологій у системі неперервної педагогічної освіти, є діалогічність педагогічної взаємодії.

Діалог як вирішальна умова ефективності спільної творчої взаємодії активних суб'єктів навчально-виховного процесу є характерною ознакою нової педагогічної парадигми.

Педагогічне спілкування, організоване за принципом діалогічної взаємодії, відкриває нові шляхи для творчої самореалізації студентів, збагачення їхнього художньо-творчого потенціалу, оскільки щирість спілкування учасників діалогу забезпечує "особистісну формуючу функцію".

Досліджуючи унікальність діалогічних відносин, необхідно підкреслити, що діалог є своєрідним всезагальним способом осягнення основ буття, особливою формою віднайдення себе у світі Істини, Краси і Добра.

Оскільки педагогічне спілкування передбачає комунікативну взаємодію вчителя й учнів, спрямовану на психологічну оптимізацію навчально-виховного процесу, важливого значення набуває досягнення діалогічного контакту, що характеризується взаєморозумінням, співпереживанням і готовністю до творчої взаємодії.

Справжній діалог можливий лише за умови, коли його організатором є сильна, творча й активна особистість, здатна повести за собою, "заразити" своїм предметом, спонукати до активної дії, тобто вчитель із високим творчим почуттям.

Діалогічному стилю педагогічного спілкування властиві: цілісний вплив на особистість студента, його ціннісно-сміслові орієнтації, відкритість і щирість спілкування, високий рівень імпровізаційності під час спілкування, тобто готовність до новизни, орієнтація на діалог-дискусію, обговорення і, що найважливіше, поєднання доброзичливої вимогливості з довірою до самостійності студента.

Діалогічність педагогічного спілкування забезпечується такими дидактичними принципами:

- а) доступність викладання і сприймання навчального матеріалу;
- б) систематичність і послідовність педагогічного впливу;
- в) свідомо й творчо активність студентів.

Вплив діалогічної форми спілкування на емоційно-вольову активність особистості веде до позитивних змін у мотиваційно-потребнісній сфері, спонукаючи до активної участі в генерації нових творчих ідей, формуючи стійкість під час обстоювання власних естетичних уподобань та оцінних суджень.

Педагогічний вплив з орієнтацією на діалогічний стиль педагогічного спілкування сприяє самовдосконаленню, активізує творчу самореалізацію та професійне зростання студентів.

Саме таке педагогічне керівництво, на нашу думку, якнайбільше

стимулює виявлення власної індивідуальності та самостійності студентів, їхню творчу цілеспрямованість і здатність до компетентнісного та професійно-творчого самоаналізу.

Діалогічність педагогічного спілкування адекватно впливає на активізацію когнітивно-пізнавальної діяльності студентів, їхньої ініціативності, готовності до самостійного навчально-творчого пошуку, дає змогу стати рівноправним суб'єктом педагогічного процесу у вищій школі, коригувати характер власної професійної, творчо-пошукової діяльності, усвідомлювати відповідальність за її результати.

Однією з основних умов діалогічного педагогічного спілкування є особистісно орієнтоване спрямування, за якого врахування індивідуальності особистості студента обумовлює основні критерії добору методичних засобів навчання.

У зв'язку із сучасною неогуманістичною реформою неперервної педагогічної освіти сутність підготовки майбутніх фахівців розглядається крізь призму внутрішнього світу особистості, її індивідуального розвитку як важливого чинника педагогічного впливу на неї.

Оскільки кожна особистість являє собою своєрідну сукупність потреб, мотивацій, настанов та емоційно-вольових особливостей, особистісний підхід до характеристики суб'єкта навчання потребує глибинних знань про індивідуальні особливості студента, зокрема про його обдарованість, рівень професійно-творчого й загального розвитку, ставлення до професії вчителя технології, навчальних матеріалів та форм їхньої репрезентації, а також про сформованість художнього мислення, аналітико-синтетичної діяльності, культури виявлення емоцій, почуттів і переживань.

Саме емоційно-естетичне забарвлення змісту професійно-особистісного досвіду студентів є плідним джерелом творчих пошуків, цілеспрямованості і наполегливості, самостійності та ініціативності в професійно-творчій і навчальній діяльності.

Діалогічність педагогічного спілкування забезпечує функціональність основних педагогічних умов особистісно орієнтованого навчання:

1. Узгодження змісту навчання з індивідуальними особливостями та професійними здібностями студента:

- самостійне проектування студентом власної навчальної діяльності;
- самоусвідомлення власних психолого-фізіологічних можливостей з метою пошуку індивідуальних способів творчого самовдосконалення;
- професійно-творче самовдосконалення особистості.

2. Створення ситуацій успіху в професійно-навчальній діяльності студента:

- очікуваний успіх;
- неочікуваний успіх;

– колективний успіх.

3. Побудова діалогічності педагогічного процесу:

– повага до партнера;

– повага до себе;

– прийняття суб'єкта у спілкуванні таким, яким він є, орієнтація на його найвищі досягнення;

– згода щодо базових знань, норм, цінностей та цілей діалогу;

– толерантність як презумпція прийнятності;

– максимальне використання потенціалу культури діалогу.

4. Активізація творчої самореалізації студента:

– творча стимуляція;

– співтворчість;

– самостійна творчість.

Отже, застосування диференційованого підходу в процесі особистісно орієнтованого навчання дає змогу використовувати як індивідуальні, так і колективні форми роботи, їхнє варіативне комбінування з орієнтацією на поступове ускладнення навчальних завдань.

При цьому важливого значення набуває добір специфічних організаційних форм і методів опрацювання навчального матеріалу, а також створення диференційованої системи необхідних умов, традиційних та інноваційних методів і засобів педагогічного впливу, спрямованих на перспективу розвитку учнів, виховання особистісних оцінних суджень, формування готовності до свідомої естетичної творчості.

Таким чином, індивідуалізація навчально-виховного процесу під час застосування особистісно орієнтованих технологій передбачає ефективну організацію й стимулювання когнітивно-пізнавальної, професійно-навчальної діяльності студентів, формування мотивації до постійного творчого і професійного самовдосконалення.

Використана література:

1. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання : наук.-метод. посібн. / І. Д. Бех. – К. : ІЗМН, 1998. – 204 с.
2. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии (Мастера психологии) / С. Л. Рубинштейн. – СПб. : Питер, 1999. – 720 с.
3. Чобітько М. Г. Концептуально-педагогічні аспекти особистісно орієнтованої підготовки майбутнього вчителя / М. Г. Чобітько ; за ред. Г. Є. Гребенюка // Професійна та моральна культура в педагогічній системі : зб. наук. праць. – Харків, 2003. – С. 169-178.
4. Якиманская И. С. Личностно ориентированная школа: критерии и процедуры анализа и оценки ее деятельности / И. С. Якиманская // Директор школы. – 2003. – № 6. – С. 27-36.
5. Якиманская И. С. Технология личностно-ориентированного общения / И. С. Якиманская. – М. : Изд. фирма "Сентябрь", 2000. – 176 с.

БРАТАНИЧ А. А. Личностно ориентированные технологии в педагогическом образовании.

В статье проанализированы личностно ориентированные технологии в педагогическом образовании. Рассмотрены психолого-педагогические и философские концепции личности и ее структуры, которые представляют основу личностно ориентированного подхода. Выражены основные педагогические условия процесса личностно ориентированного обучения.

Ключевые слова: личностно ориентированные технологии, педагогическое образование.

BRATANICH A. A. The personality oriented technologies are in pedagogical education.

The article analyzes the personality – oriented technology in pedagogical education. Psychological, pedagogical and philosophical concepts of personality and its structure that are the basis of personality oriented approach are revealed. The basic pedagogical conditions of process of personality oriented teaching are researched.

Keywords: personality oriented technology, pedagogical education.

УДК 37.013.42:614.8

Бутиріна М. В., Бабенко В. О.

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ УКРАЇНИ

У статті висвітлено актуальні питання забезпечення безпеки життя та діяльності фахівців у різних галузях діяльності; проаналізовано поняття “культура безпеки життєдіяльності” та висвітлено її структуру; досліджено функції і фактори, що впливають на формування культури безпеки життєдіяльності студентів педагогічних вищих навчальних закладів; розглянуто педагогічні умови формування культури безпеки життєдіяльності особистості.

Ключові слова: безпека життєдіяльності, культура безпеки життєдіяльності, навчальний процес, безпека.

Поняття “культура безпеки” вперше з’явилося в процесі аналізу причин і наслідків Чорнобильської аварії, здійсненого Міжнародним агентством з атомної енергії (МАГАТЕ). Було визнано, що саме відсутність культури безпеки стала однією з причин трагедії.

Після МАГАТЕ концепцію культури безпеки підтримали Міжнародна організація праці, Міжнародна організація цивільної авіації, Всесвітня організація охорони здоров’я (ВООЗ), Всесвітня організація трубопровідного транспорту, Міжнародна асоціація з радіаційного захисту та інші авторитетні міжнародні інституції. Так, поступово цей термін почали розповсюджувати на всі сфери людської діяльності та застосовувати як до